

УДК 94(477.82/86):314.15"1940/1946"

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-5984.2025/2.20>**Федорова А. І.**

Національний університет «Одеська політехніка»

ПЕРЕСЕЛЕННЯ ПОЛЯКІВ ТА УКРАЇНЦІВ З ВОЛИНІ ДО БЕССАРАБІЇ У 1940 ТА ЇХ ПОДАЛЬША ДОЛЯ

Повномасштабна російсько-українська війна актуалізувала потребу в осмисленні історичного досвіду примусових переселень на теренах України. Стаття присвячена комплексному дослідженню процесу переселення поляків та українців з Волині до Бессарабії у 1940 р., а також подальшої репатріації поляків до Польщі у 1945–1946 рр. Дослідження базується на поєднанні традиційних історичних методів з підходами усної історії, використанні архівних документів та спогадів очевидців.

Проаналізовано причини та обставини виселення волинян у зв'язку з розбудовою Поворського авіаційного полігону, умови їх розселення в колишніх німецьких колоніях Ізмаїльської області. Встановлено примусовий характер переселення попри формально «добровільну» основу. Досліджено життя переселенців під румунською окупацією, процес адаптації до нових умов життя та побуту. Розглянуто організаційні аспекти репатріації поляків до Польщі згідно з радянсько-польською угодою 1945 р. Встановлено, що механізми цієї репатріації були бюрократично складними, однак підтримувалися обома сторонами в рамках реалізації післявоєнної етнотериторіальної політики. Висвітлено долі тих, хто повернувся на Волинь після війни, та тих, хто залишилися в Бессарабії, сформувавши стійкі діалектні анклавні, які зберігають свою ідентичність до сьогодні.

Стаття не лише реконструює маловідомі аспекти насильницької демографічної політики СРСР, а й відтворює мікроісторії окремих родин, показуючи багатоманітність досвідів переселення, примусу, адаптації, травми та виживання. Дослідження робить внесок у вивчення локальної історії Волині та Бессарабії, а також у формування історичної пам'яті про переселення в контексті сучасних міграційних викликів.

Ключові слова: переселення, Волинь, Бессарабія, демографічна політика СРСР, репатріація, Друга світова війна, історична пам'ять.

Постановка проблеми. Сучасна російсько-українська війна, що триває з 2014 р. та набула повномасштабного характеру у 2022 р., спричинила безпрецедентне за масштабами внутрішнє та зовнішнє переселення населення. У цих умовах зростає потреба в осмисленні попереднього історичного досвіду примусових та організованих переселень, аби не лише поглибити академічне розуміння подібних явищ, а й виробити практичні підходи до роботи з переміщеними особами. Проблема примусових переселень не є новою для України – з нею стикалися і в роки Першої, і Другої світових війн. Ця проблема має не лише політичне, а й глибоке психологічне значення, адже тривала та виснажлива дорога на нове місце проживання була «сповнена не лише моральних і фізичних мук, а й реальних тортур» [1, с. 19]. Одним з малодосліджених аспектів демографічної політики СРСР є переселення українців та поляків з Волині до Бессарабії у 1940 р. та подальша репатріація поляків до Польщі у 1945–1946 рр.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика демографічних змін на території України в роки Другої світової війни та післявоєнні роки знайшла відображення в роботах О. Лисенка, О. Перехреста [2], В. Макаруча [3; 4] та інших дослідників. Питання репатріації польського населення з південно-східних областей УРСР досліджувала Т. Пронь [5]. А. Дмитренко аналізувала історію с. Стобихва на Волині в контексті неодноразових переміщень населення, в т.ч. і до Бессарабії у 1940 р. [6]. Репатріацію поляків з Ізмаїльської області у 1945–1946 рр. на основі документів Держархіву Одеської області аналізував Т. Вінцовський [7]. Діалектологічні особливості переселенців з Волині до Бессарабії вивчав А. Колесников [8]. Проте за межами наукового дискурсу залишаються конкретні обставини та деталі переселення волинян до Бессарабії, їх повсякденне життя в колишніх німецьких поселеннях, недостатньо вивченими є також долі родин, які після війни повернулися на історичну батьківщину.

Постановка завдання. Мета статті полягає у комплексному дослідженні процесу переселення поляків та українців з Волині до Бессарабії в 1940 р., репатріації поляків у 1945–1946 рр. та повернення українців на Волинь. Завдання дослідження включають: з'ясування причин та обставин виселення волинян; аналіз умов їх розселення в колишніх німецьких колоніях; дослідження життя переселенців під румунською окупацією; вивчення процесу репатріації поляків до Польщі; аналіз долі тих, хто залишився в Бессарабії та повернувся на Волинь.

Дослідження базується на поєднанні традиційних історичних методів з підходами усної історії, аналізі архівних документів, свідченнях очевидців.

Виклад основного матеріалу. З початком Другої світової війни Радянський Союз приєднав у 1939 р. землі Західної України, а у 1940 р. – Буковини та Бессарабії. З цього часу радянський уряд став «повелителем долі» мешканців приєднаних територій. Відбувається «обмін населенням», хоча волевиявлення народу не бралось до уваги. 5 вересня 1940 р. укладено радянсько-німецьку угоду про евакуацію з Бессарабії та Північної Буковини етнічних німців. Репатріація тривала з 23 вересня по 13 листопада 1940 р. За даними О. Лисенко: «В 1939–1940 рр. зі щойно приєднаних до СРСР територій до німецької зони окупації Польщі виїхало понад 250 тис. етнічних німців, у тому числі... 96 тис. – з Південної Бессарабії» [2, с. 12]. І. Верховцева, О. Луньова надають нижчі цифри, стверджуючи що в означений період з Придунав'я було евакуйовано 58 тис. німців з 8 районів області [10, с. 270].

Процес виїзду німців, як і представників інших національностей, В. Макарчук кваліфікує як «добровільно-примусовий», оскільки населення, що виїжджало, «покидало нерухоме та рухоме майно на приєднаних до Радянського Союзу землях, утікаючи від можливих репресій та розраховуючи на певну компенсацію втрачених статків» [3, с. 453].

Поряд з депортаціями радянська влада у 1940 р. відселила мешканців 229 населених пунктів (21 212 родин, або 102 800 осіб), які проживали у 800-метровій смузі вздовж західної та південно-західної ділянки державного кордону СРСР та всіх мешканців сіл у зоні будівництва Яворівського військового полігону на Львівщині. Велику частину їх примусово вивезли у глибинні райони СРСР та Бессарабію [2, с. 10–11]. За спогадами очевидців, виселення торкнулося й населених

пунктів, розташованих поблизу Поворського авіаційного полігону, – сіл Стобихва (Камінь-Каширський р-н), Черськ, Бережниця (Маневицький р-н), Заячівка, Черемошне (Ковельський р-н) та інших населених пунктів на Волині. Свідки подій неоднозначно трактують причини переселень. Одні респонденти вважали, що їх виселили саме через будівництво полігону, інші наполягали на тому, що це була цілеспрямована політика влади: «Та ми вже, який там полігон! Там, як я от зара кажуть, не вельми він і мішав, це було просто убрати» [6, с. 21]. Мешканці с. Верещиця згадували, що з початком будівництва полігону, селом ширилися чутки про виселення, однак люди не вірили у це. Але у 1940 р. прийшли військові й наказали збиратися. «У селі тоді стояв такий плач, наче в кожній хаті покійник лежав... Мама, що могли, в клунки позв'язували, худобу зі стайень виганяють, а вона, як людина, стогне, не йде. Кажуть нам: везуть у Бессарабію. Де вона, що то за край, які там люди, ми й не знали» [10].

Не всі погодилися на переїзд. У с. Стобихва залишилося близько 20 сімей, які сподівалися перевезти свої оселі до найближчих населених пунктів, переважно до родичів. Але часу на збори їм не надали, вони були змушені розібрати свої будинки впродовж одного дня [6, с. 21].

Восени 1940 р. родини з Волині з невеличкими пожитками декілька тижнів «їхали на зиму» до нового місця поселення. Не всі витримали довгу дорогу. Переселенців розмістили у колишніх селах німецьких колоністів Арцизького району Ізмаїльської області: Фріденсталь (Мирнопілля), Денневіц (Прямобалка), Фершампенуаз (Садове), Новий Фершампенуаз (Новоселівка), Плоцьк та інших. Ірина Білінець з с. Черемошного згадувала: «Везли нас у товарному вагоні, на станціях ще стільці біля нього дід один ставив, щоб можна було вийти. Він так і не доїхав, помер у дорозі. Привезли у Бессарабію, в німецьке село Шампанос (Новоселівка). В одну хату селили по п'ять сімей – кожній давали по кімнаті» [11]. За спогадами переселенців, будинки, в які їх заселяли були добре обладнані, містили меблі, а на горищах, в амбарах були запаси зерна, у погребях стояли бочки з вином, навіть у печах залишався спечений хліб [6, с. 22]. Це є доказом примусового характеру німецької «репатріації». Майно виселених німців (усе нерухоме та частина рухомого, яке не підлягало вивезенню за умовами угоди від 16 листопада 1939 р.) йшло на створення матеріальної бази радгоспів та колгоспів [3, с. 453–455; 4, с. 24].

Спочатку переселенці з Волині жили відносно спокійно. За спогадами, навіть «під румунами їм жилося більш-менш нормально». Деякі чоловіки були мобілізовані до радянської, потім румунської армії. Переселенці займалися переважно сільським господарством, поступово адаптувалися до місцевих умов, засвоювали елементи побуту місцевого населення, зокрема приготування мамалиги з бринзою. Деякі волинські переселенці брали шлюби; вінчання відбувалося в колишніх німецьких кірхах румунськими священниками у супроводі румунських півчих [6, с. 22]. Однак мали місце і трагічні випадки. Переселенці зі Стобихви згадували вбивство румунського солдата в с. Денневіц, у чому звинуватили «поляків» (так називали волинських переселенців). У результаті каральної акції було розстріляно кожного третього чоловіка – загалом 10 стобихівців, яких навіть не дозволили поховати. За три дні знайшли вбивцю, ним виявився молдованин [6, с. 23].

Частина переселенців з Волині вирішила повернутися на попереднє місце проживання майже відразу після переселення, інша – під час війни або відразу після неї, більшість до повернення спонукав голод 1946-1947 рр. Олена Нижник згадувала про переселення та повернення до с. Черськ наступне: «Вивозили всіх. Не було нікого в селі. І дехто зразу вертався назад. В їх там війна була. А ми в Бессарабії були... Як війна кончилася, і ми тоді поїхали. Мати на автобус з дітьми чи поїздом, не знаю... А я ж старша сама з батьком поїхала, на подводі. Корову гнали. Конячку запрягли. І там дещо які трапки були, де що є... Верталися майже місяць... Села не було, не було хат... Жили з дядьком разом, який раніше вернувся. Батько вдень ховався на горищі чи то від партизан, чи то від «бульбашів»... Якось прийшли. Мати вийшла з меншою дитиною. «Давай масла!» – кажуть. Мати каже: «Нема. Корова, здохла». «А у вас друга є!». Ну, наперш, так. Потім: «А де хазяїн?» «Нема хазяїна»... А батько на горищі спав. Був у батька синій костюм, то мати винесла той костюм і вони пішли. А то могли вбити, могли забрати; що хоч зробити...» [12].

За спогадами Ірини Білінець: «коли після війни почалася засуха та голод, сільський голова вигріб у нас на горі все до зернини. І тут надійшло повідомлення, що тато загинув. Мама... купила коня, збрала такі-сякі пожитки, посадила трьох менших діток на воза, двоє старших гнали корів і бичків – і ми рушили, до свого села. У степу ночували, розводили вогонь, їсти щось варили. Місяць так ішли. А коли прийшли в Черемошно, жодної

хати не побачили. Мамин тато приїхав зі Старовижівського району, допоміг звести не то землянку, не то буду, а на зиму нас тітка забрала до себе. Що казати – набідувалися... Все, що притягли зі степів, совети загребли до колгоспу» [11].

Про повернення з Бессарабії до с. Черськ згадувала й Домна Туревич, 1888 р. н. За її словами, родина повернулася до рідного села після війни, коли прийшла страшна засуха, голод. «Місяць кінцями їхали на рідну Маневиччину... Приїжджаємо – а тут ще гірше. Ні лома, ні дома, ні сісти, ні їсти... Коли згадую про це – сльози ще й досі котяться... Ми приїхали за кілька тижнів до Спасу, то ще трішки жита посіяли. Але тут став колгосп і у нас все забрали – коні, реманент. А ми з голоду попухли» [13].

З подібними проблемами браку житла та їжі зіштовхнулись і стобихівці, що аналізує А. Дмитренко. Це було приводом повернення назад у Бессарабію, «бо там легше жети» [6, с. 26]. Хоча слід зазначити, що більшість респондентів свідчили, що голоду на Волині не було.

Звісно, за часів життя в Бессарабії у волинян з'явилися нові звичаї. Так у похоронній обрядовості прижився бессарабський звичай дарувати присутнім під час ритуалу тканину і хустки. Вишиту сорочку досі називають терміном «малороска», невідомим у сусідніх селах [6, с. 22-23].

Ті ж, хто залишився в Бессарабії після війни, сформували особливі діалектні анклавні. У селах Вишняки (Ной-Арциз), Веселий Кут (Алексюсверт), Новоселівка (Фершампануаз), Мирнопілля (Фріденсталь), Прямобалка (Денневіц) Арцизького району представлений західнополіський діалектний тип. Мешканці навколишніх сіл, за даними А. Колесникова, називають цих діалектоносців «поляки», «поляци», що знайшло відображення і в мікротопоніміці. Самі себе вони називають волинянами – «з Волині ми», «з Полісся». У деяких населених пунктах, зокрема в Новоселівці, вихідці з Волині становлять 85-90% населення [8, с. 112-113]. Це як переселенці 1940-х років, там і пізніших часів.

У 1945 р. ставиться питання про переселення поляків та євреїв з Бессарабії до Польщі згідно з угодою уряду СРСР з Польщею від 6 червня 1945 р. З 29 листопада 1945 р. всі питання підготовки населення до виїзду покладалися на спеціально створені при облвиконкомах Комісії. Такі інституції діяли в 16 областях УРСР, включаючи Ізмайльську область. Комісії відповідали за точний облік колишніх польських громадян польської і єврейської національності, оформляли й

видавали через органи міліції евакуаційні посвідчення, розглядали та узгоджували з міліцією, «СМЕРШ» та іншими органами списки осіб, які були в польському громадянстві до 1 (17) вересня 1939 р., а також осіб польської національності та членів їхніх родин, які бажали переселитися в Польщу. При розгляді заяв Комісії керувалися інструкцією РНК СРСР № 24567 від 22 листопада 1945 р. Головним у цьому процесі було добровільне рішення самих поляків та євреїв; згоду надавав голова родини [5, с. 182]. Більшість тих, хто виїжджав до Польщі, сподівалися на краще життя, ніж у радянській державі. Майже всі польські родини подали заяви про повернення до Польщі. Але вони вже були громадянами СРСР, тому їх, на думку Т. Пронь, не хотіли реєструвати на виїзд. Наполягаючи на своєму, поляки перестали займатися сільським господарством, жили додатковими заробітками, продаванням майна, інвентарю, коней. Найрішучіші самочинно виїжджали в напрямку кордону, зокрема 135 родин із колишньої німецької колонії «Ново-Тарутино» та селища Кукурджини [5, с. 183–184].

10 грудня 1945 р. було проведено перше засідання Комісії при Ізмаїльському облвиконкомі з питань переселення поляків та євреїв до Польщі та затверджені списки бажаючих виїхати. Деякі родини через українське походження отримали відмову в переселенні – Федорчук, Степанко, Корнеляк, Ситник, Возниця, Бутрим, Предко, Чикай, Іваха, Душна [14, арк. 66, 92].

За спогадами Олени Нижник до Польщі виїхали дві її тітки, сестри матері – Ягуська з дітьми (Євка, Зоська, Анна та Дедмус) та Паулина, бездітна (у затверджених 20 грудня 1945 р. списках переселенців до Польщі Ковальчук Павлина Степанівна (уроджена Кусик) значиться під номером 350 [14, арк. 68]). На запитання «Чи були вони поляками?», відповідає, що «ні, українці. Просто на селі дітей хрестив ксьондз, тому всіх вважали поляками». На питання «Чому її родина не поїхала», відповіла, що «Мати сама не схотіла їхати до Польщі, без батька. Боялася, що він потім не зможе виїхати» [12].

Комісія з переселення відповідала не лише за складання списків репатріантів, а й їх організаційно-технічні умови переселення. Інструкції уряду встановлювали порядок транспортування: у двовісному вагоні могли розміщуватися до 25 осіб із ручним багажем. Заборонялося перевозити легкозаймисті речовини, брати з собою хутро, золото (лише 1 каблучка), срібло (не більше 400 г), килими ручної роботи, дорогі годинники, роялі

та піаніно, фотообладнання, зброю тощо. Репатріанти могли вивозити не більше 1000 рублів, які потрібно було передавати до Держбанку для подальшого зарахування на особистий рахунок [7, с. 66; 14, арк. 21–28].

Переселення не відбувалося гладко, були проблеми з постачанням вагонів для людей, худоби та майна, яке вони вивозили, хоч польська сторона була зацікавлена в пришвидшенні переїзду [7, с. 67, 69; 14, арк. 44–45, 52]. Переселенці перед виїздом розпродали своє майно, залишки продовольства, але в довгому очікуванні переїзду зіткнулися і з продовольчими проблемами.

За архівними даними з Ізмаїльської області було виселено усього 2638 особи з 22 населених пунктів: з Тарутинського р-ну – 1438 ос., Арцизького – 330, Бородинського – 866, з м. Ізмаїлу – 4 [14, арк. 38–38 зв., 61; 15, с. 204]. Перша група поляків виїхала лише на початку березня 1946 р.; до літа переселення завершилося [7, с. 59].

8 березня 1946 р. вийшла постанова РНК УРСР та ЦК КП(б)У, що розглядала питання розпорядження нерухомістю, залишеною переселенцями-поляками. Через місяць, 8 квітня 1946 р., Ізмаїльський облвиконком спільно з обкомом КП(б)У видали постанову, що конкретизувала порядок розпорядження нерухомим майном, залишеним польськими переселенцями в області. Зокрема, ставилися вимоги налагодження обліку і належної охорони будівель і садіб, а також негайного виселення самовільних поселенців та відшкодування збитків, завданих несанкціонованим розбиранням будівель на будматеріали. Заселення звільнених садіб мало здійснюватися за клопотанням райвиконкомів і рішенням облвиконкому. Будівельний матеріал передавався колгоспним переселенцям, сім'ям загиблих на фронтах, інвалідам війни, демобілізованим з Червоної Армії [3, с. 158].

Висновки. Отже, переселення волинських українців та поляків до Південної Бессарабії у 1940 р. стало частиною цілеспрямованої демографічної політики СРСР, що реалізовувалася в умовах зміни державних кордонів і переформатування національного складу населення. Хоча офіційно йшлося про «добровільне переселення», за своєю суттю ці заходи мали примусовий характер. Поселяли волинян в колишні німецькі колонії. Будинки, залишені німцями, свідчили про їх раптовий від'їзд, що підтверджує насильницький характер і цієї акції. Адаптація переселенців у новому середовищі відбувалася здебільшого за умов румунської окупації, яка мала як обмежувальний, так і толерантний характер. З одного боку, мали місця

репресії (розстріли, обшуки), з іншого – відносна свобода господарювання та збереження національного побуту. Голод 1946–1947 рр. став ключовим фактором, що змусив більшість переселенців повертатися на Волинь. Їх повернення супроводжувалося новими труднощами: руйнацією сіл, відсутністю житла та продовольства, конфіскацією майна радянською владою, а також страхом перед новими репресіями.

У 1945–1946 рр. була проведена репатріація польського населення з Ізмаїльщини в межах міждержавної угоди з Польщею, яка теж

супроводжувалась численними труднощами – як організаційними, так і особистими. Дослідження засвідчує, що примусові переселення залишили глибокий слід у свідомості кількох поколінь. Усні спогади очевидців є важливим джерелом для розуміння не лише фактів переселення, а й емоційного досвіду, пам'яті, наративів виживання та втрат.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з більш детальним вивченням повсякденного життя переселенців та їх взаємодії з місцевим населенням.

Список літератури:

1. Вронська Т. Дорога у заслання депортованих із Західної України: друга половина 1940 – початок 1950-х рр. *Український історичний журнал*. 2022. № 5. С. 18–37. DOI: <https://doi.org/10.15407/uhj2022.05.018>
2. Лисенко О. Є., Перехрест О. Г. Демографічні втрати України в роки Другої світової війни. *Архіви України*. 2015. № 3. С. 8–34.
3. Макарчук В. С. Обмін населенням при врегулюванні післявоєнних кордонів Української РСР (за підсумками Другої світової війни 1939–1945). *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія *Юридичні науки*. 2016. № 850. С. 451–460.
4. Макарчук В. Правове регулювання вирішення питань біженців та обміну населенням в УКРАЇНІ ХХ ст.: історична ретроспектива та сучасне бачення. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія *Юридичні науки*. 2023. № 1 (37). С. 21–30. <http://doi.org/10.23939/law2023.37.021>
5. Пронь Т. Репатріація польського населення з південно-східних та центральних областей Української РСР у Польщу в 1944–1951 рр. *Україна-Польща: історична спадщина і суспільна свідомість*. 2010–2011. Вип. 3–4. С. 170–185.
6. Дмитренко А. Стобихва: виселене село в джерелах усної історії. *Краєзнавство*. 2019. № 4. С. 14–25.
7. Vintskovskiy T. Repatriation of the Polish population from the Izmail region in 1945–1946 (according to the State Archives of the Odesa region). *Historical Yearbook*. 2021. Vol. XVIII. P. 59–75.
8. Колесников А. О. Закарпатський і західнополіський діалектні типи у граматиці українських південнобессарабських говірок. *Філологічні діалоги: зб. наук. праць*. 2013. Вип. 2. С. 111–116.
9. Верховцева І., Луньова О. Українське Придунав'я: етносоціокультурний ландшафт. *Регіональна історія України*. 2016. Вип. 10. С. 251–278.
10. Мартинець С. Ціна Яворівського полігону. *Вісник*. 28.11.2007. URL: <https://archive.visnyk.lutsk.ua/2007/11/28/5152/>
11. Жарчинська О. Додому з Бессарабії волиняни йшли місяць. *Вісник*. 01.04.2009. URL: <https://archive.visnyk.lutsk.ua/2009/04/01/8337/>
12. Інтерв'ю з Нижник (Турик) Оленою Мінівною, 1930 р. н., с. Приморське, Ізмаїльського р-ну Одеської області, 28.12.2020. *Особистий архів автора*.
13. Найстаріша жителька Землі живе на Волині. *Народний оглядач*. 29.11.2003. URL: <https://surl.li/agfmqb>
14. Державний архів Одеської області, ф. Р-7746, оп. 1, спр. 11, 106 арк.
15. Ільїн О. Демографічні процеси в містах Ізмаїльської області УРСР у повоєнний період. *Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету: збірник наукових праць*. Серія: «Історичні науки». 2020. Вип. 50. С. 195–210. DOI 10.31909/26168774.2020-(50)-19

Fedorova A. I. THE RESETTLEMENT OF POLES AND UKRAINIANS FROM VOLHYNIA TO BESSARABIA IN 1940 AND THEIR SUBSEQUENT FATE

The full-scale Russian-Ukrainian war has brought renewed attention to the historical experience of forced resettlements in Ukraine. This article presents a comprehensive study of the resettlement of Poles and Ukrainians from Volhynia to Bessarabia in 1940, as well as the subsequent repatriation of Poles to Poland in 1945–1946. The research combines traditional historical methods with oral history approaches, drawing on archival documents and eyewitness testimonies.

The article examines the causes and circumstances of the eviction of Volhynian residents in connection with the construction of the Povorsk Airfield training ground and their resettlement in former German colonies in

the Izmail region. It establishes the coercive nature of the relocation, despite its formally “voluntary” basis. The study also explores the life of the resettled population under Romanian occupation, their adaptation to new living conditions and daily life.

The organizational aspects of the repatriation of Poles to Poland under the Soviet-Polish agreement of 1945 are considered, highlighting the bureaucratic complexity of the process, though it was supported by both parties as part of postwar ethno-territorial policies. The article also sheds light on the fates of those who returned to Volhynia after the war and those who remained in Bessarabia, forming stable dialect enclaves that preserve their identity to this day.

This article not only reconstructs little-known aspects of the USSR’s violent demographic policies but also conveys the microhistories of individual families, illustrating the diverse experiences of resettlement, coercion, adaptation, trauma, and survival. The study contributes to the understanding of the local histories of Volhynia and Bessarabia, as well as to the formation of historical memory regarding resettlement in the context of current migration challenges.

Key words: *resettlement, Volhynia, Bessarabia, demographic policy of the USSR, repatriation, World War II, historical memory.*